

DADER-PROFIELANALYSE

G. VERVAEKE¹, E. DUCHATEAU² en J. MULKERS³

Samenvatting

In deze bijdrage wordt een overzicht geboden van de twee voornaamste strekkingen binnen de dader-profielanalyse: de analyse volgens het FBI en de analyse volgens de groep rond CANTER. De uitgangspunten en de bronnen waarop de techniek zich steunt, worden voor elke strekking toegelicht gevolgd door een kritische bespreking. Dit overzicht kan bijdragen tot een meer genuanceerde visie op de plaats van dader-profielanalyse als ondersteunde techniek bij het opsporingsonderzoek in de tot op heden vaak gepolariseerde discussie hierover.

Inleiding

De term “offender profiling”, door ons vertaald als dader-profielanalyse, geniet sinds de film “The Silence of the Lambs” een vrij algemene bekendheid. We kunnen dader-profielanalyse voorlopig definiëren als de verzameling van “profile characteristics that (can contribute to) identify the offender as an individual. Profile characteristics are usually determined as a result of analysis of the crime scene characteristics and can include sex, age, occupation, intelligence, acquaintance with the victim, residence and mode of transportation”.⁴

Dader-profielanalyse is echter geen uitvinding van deze eeuw. Zowel in de politiepraktijk als in de fictieliteratuur vinden we voorbeelden van dader-profielanalyse in het verleden. Hercule Poirot en Sherlock Holmes zijn twee voorbeelden van fictieve detectives die, door zich te verplaatsen in de denkwereld van de moordenaar, elke zaak waarbij ze ingeschakeld worden tot een goed einde brengen. We kunnen dus stellen dat de schrijvers Agatha CHRISTIE en Arthur Conan DOYLE een invloed hebben gehad op het beeld van het moordonderzoek.⁵

1. Prof. Dr. G. VERVAEKE is als rechtspsycholoog en methodoloog verbonden aan de Afdeling Strafrecht, Strafvordering en Criminologie van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de KULeuven. Correspondentie i.v.m. dit artikel kan gestuurd worden aan deze auteur: p.a. Tiensestraat 41, 3000 Leuven; e-mail: geert.vervaeke@law.kuleuven.ac.be.

2. Lic. E. DUCHATEAU is licentiaat in de Criminologische Wetenschappen.

3. Lic. J. MULKERS is Licentiaat in de Criminologische Wetenschappen en Profiler binnen de Gerechtelijke Politie.

4. R. RESSLER, A.W. BURGESS, en J.E. DOUGLAS, *Sexual homicide, Patterns and motives*, New York, Lexicon Books, 1988, p. 234 (wat tussen haakjes staat is door de auteurs toegevoegd).

5. T.H. BLAU, “Psychological Profiling”, in T.H. BLAU (ed.), *Psychological Services for Law Enforcement*, New York, John Wiley and Sons, 1994, 262.

Maar niet enkel in de wereld van boeken en films vinden we wortels terug van dader-profielanalyse. In 1888 werd er beroep gedaan op Dr. Thomas BOND om te helpen in het onderzoek naar Jack THE RIPPER. Deze Dr. BOND maakte het eerste daderprofiel. Hij beschreef de karakteristieken van Jack THE RIPPER in een brief aan de hoofdcommissaris van Londen.⁶

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd er een psychologisch profiel opge- maakt van Adolf HITLER door psychiater LANGER. Men wou het mogelijke ge- drag van HITLER kunnen inschatten als hij de oorlog zou verliezen.⁷ Het meest roemruchtige profiel is zonder twijfel dat van George METESKY alias “The Mad Bomber”.⁸ In 1957 maakte de Amerikaanse psychiater BRUSSEL een vrij accu- rate beschrijving van een bommenlegger die met meer dan 60 bommen de stad New York gedurende 16 jaar lang onveilig maakte. Hij was er zelfs in geslaagd de kledij van de dader te beschrijven. Het profiel luidde als volgt: “Look for a heavy man. Middle-aged. Foreign born. Roman Catholic. Single. Lives with a brother or a sister. When you find him, chances are he’ll be wearing a double- breasted suit. Buttoned”.⁹

Toen de bommenlegger gevat werd, bleek het opgestelde profiel aardig te kloppen. Zo droeg de dader inderdaad het door Dr. BRUSSEL voorspelde pak waarvan de sluiting bestond uit twee rijen knopen waarbij het pak – inderdaad – tot de bovenste knoop dichtgemaakt was.

Ondanks dit beloftevol debuut, duurde het tot het einde van jaren ’70 voor- aleer het Federal Bureau of Investigation (FBI) de eerste meer systematische stappen zette inzake de uitbouw van een stevigere basis voor de dader-profiel- analyse. Er ontstaat een programma binnen de Behavioral Science Unit (BSU) dat zich toelegt op het profileren van daders.¹⁰

Midden de jaren ’80 wordt professor David CANTER gevraagd om mee te hel- pen in een onderzoek naar de “Railtrack Rapist”. Het profiel dat hij schetst van de mogelijke dader, leidt tot een aanhouding. Er komt een sterkere samenwer- king tussen academici en politieambtenaren in het Verenigd Koninkrijk waar- door de dader-profielanalyse een nieuwe impuls krijgt.¹¹

Veralgemeend kunnen we stellen dat men binnen het politiewezen meer en meer gewonnen blijkt om ook facetten uit de gedragswetenschappen (psycholo- gie, sociologie, psychiatrie, ...) en ruimer nog de forensische wetenschappen

6. D. CANTER, “Psychology of Offender Profiling”, in R. BULL en D. CARSON (eds.), *Handbook of Psy- chology in legal contexts*, Chichester, John Wiley and Sons, 1995, 344.

7. R.M. HOLMES en S.T. HOLMES, *Profiling Violent Crimes, An Investigative Tool*, Thousand Oaks, Sage Publications Inc., 1996, 16-17.

8. C. WILSON en D. SEAMAN, *De seriemoordenaars, een onderzoek naar de psychologie van de criminele geest*, Rijswijk, Elmar b.v., 1990, 91-96.

9. DOUGLAS et al., “Criminal Profiling from Crime Scene Analysis”, *Behavioral Sciences and the Law* 1986, vol. 4, nr. 4.

10. De BSU werd in 1984 ondergebracht bij het National Center for the Analysis of Violent Crime (NCAVC). Later werd dit opgesplitst in twee eenheden. Zo kent men nu enerzijds de Behavioral Science Instruction and Research (BSIR), anderzijds is er de Behavioral Science Investigative Support (BSIS); T. VAN DER GUCHT, *Politieone Typologie van Pedoseksuele Misdriven: een beschrijvend onderzoek betreffende de preferentiële pedoseksueel gekaderd binnen de benadering van de profiel- analyse*, onuitg., licentiaatsthesis in de criminologische wetenschappen, Vrije Universiteit Brussel, 1997, 34.

11. L. CRANDON, “Psychology’s progress”, *Policing today* 1996, 4, 10.

(gedragwetenschappen, biomedische wetenschappen, geneeskunde, ...) te implementeren in onderzoeksverrichtingen.

De invloed van de gedragwetenschappen binnen het politiewerk kwam in ons land de laatste jaren reeds duidelijk tot uiting in bv. de ontwikkeling van een basisverhoorstrategie¹², in de richtlijnen voor het audiovisuele verhoor¹³ en in het uitwerken van verhoormethoden voor bijzondere doelgroepen zoals seksueel misbruikte slachtoffers, kinderen of verdachten waarbij de aanwezigheid van persoonlijkheidsstoornissen vermoed wordt. Recent vinden we de gedragwetenschappers ook terug in de – zeker voor Europa – vrij nieuwe techniek van dader-profielanalyse als onderdeel van de misdaadanalyse.¹⁴

Meestal wordt de techniek van de dader-profielanalyse ingezet in die gevallen waarin er geen onmiddellijke en specifieke hypothesen zijn omtrent de verdachte. Informatie over de persoonlijkheidskenmerken, het gedrag en/of sociodemografische kenmerken van de persoon van de potentiële dader worden afgeleid uit een grondige analyse van de context (plaats, hypothetische reconstructie van de gebeurtenis) waarin het delict plaatsvond.

Dader-profielanalyse kan als politietechniek het best worden toegepast voor bepaalde misdrijven. Het meest wordt deze politietechniek geassocieerd met (seriële) seksueel geconnoteerde moorden. Daarnaast kan de dader-profielanalyse ook ingezet worden bij gijzelneming, brandstichting, seksuele aanranding en verkrachting. Verder kan een grondige profilering en gedragsanalyse van een verdachte ook een bijdrage leveren bij het opzetten van een verhoorstrategie. Het inschatten van de ernst van bedreigingen (bij stalking, afpersing) of het afstemmen van onderhandelingstechnieken bij gijzelneming en ontvoering zijn andere aspecten waarbij dader-profielanalyse een hulpmiddel kan zijn.

In dit artikel wordt verder ingegaan op de uitgangspunten van de techniek van de dader-profielanalyse en op de bronnen waarop men zich baseert.

De verschillende strekkingen

Uit de korte schets van de ontwikkeling van de dader-profielanalyse blijkt dat het ontstaan verbonden is met de vraag om advies van politiediensten aan (vermeende) experts inzake gedragwetenschappen. Ook hedentendage worden nog steeds individuele personen die verondersteld worden een bijdrage tot “onoplosbare” misdrijven te kunnen leveren onder meer door politie, gerecht of burgerlijke partijen om advies gevraagd. Deze evaluaties zijn over het algemeen geba-

12. J.L. JACKSON en P.J. VAN KOPPEN, “Het verhoren van getuigen”, in P.J. VAN KOPPEN, D.J. HESSING en H.F.M. CROMBAG (eds.), *Het Hart van de Zaak, Psychologie van het Recht*, Deventer, Gouda Quint, 1997, 220-241; H.J.G. SOPPE, “Het verhoren van kinderen in zedenzaken”, in P.J. VAN KOPPEN, D.J. HESSING en H.F.M. CROMBAG (eds.), *Het Hart van de Zaak, Psychologie van het Recht*, Deventer, Gouda Quint, 1997, 352-378; Interpolitionele Werkgroep Verhoor (1998), *De basisverhoorstrategie*, document goedgekeurd door het College van de Procureurs-generaal.

13. E. LECOMPTE, F. HUTSEBAUT, P. ADRIAENSSENS en G. VERVAEKE, *Richtlijnen voor het audiovisuele verhoor*, Leuven, Afdeling Strafrecht, Strafvordering en Criminologie KULeuven, onderzoek gefinancierd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken, 1998.

14. E. DE NLS, *Cursus Operationele Misdrijfanalyse*, onuitg., Brussel, 1997, 4 van 16; E.R. KLEEMANS, *Strategische misdaadanalyse en stedelijke criminaliteit*, Enschede, Internationaal Politie-instituut Twente, 1996, 291.

seerd op praktijkervaring van hulpverleners die zich bij het opstellen van een profiel, in het beste geval, beroepen op hun kennis van de psychopathologie en van bestaande typologieën van misdadigers.¹⁵ We kunnen veronderstellen dat de specifieke bronnen waarop de geraadpleegde deskundigen beroep doen zeer verscheiden zijn. Hoewel deze zogenaamde klinische evaluatie lang niet meer de enige vorm van dader-profielanalyse is, wordt ze nog steeds en naar men vermoed frequent gehanteerd en blijft ze goed voor de meest roemruchte en de meest accurate profielen uit de geschiedenis van de dader-profielanalyse (cf. *supra*). Naast de consultatie van individuele “experten”, tekenen er zich binnen de actuele literatuur en praktijk van de dader-profielanalyse voornamelijk twee strekkingen af: die van het FBI en die van CANTER.

Deze twee strekkingen hanteren hetzelfde uitgangspunt, zelfs in grote lijnen dezelfde definitie. Ze gaan ervan uit dat een reconstructie (of observatie bij bijvoorbeeld gijzelneming) van het gedrag (tijdens de uitvoering van het misdrijf) kan gebruikt worden om karakteristieken van de dader af te leiden. Het gedrag van de dader tijdens en kort na het misdrijf wordt gereconstrueerd op grond van – meer of minder – informatie uit het forensisch onderzoek (hoe werd het delict gepleegd – bv. het slachtoffer vermoord, wanneer, zijn er zaken van het slachtoffer verdwenen) en het inwinnen van informatie over de leefwereld van het slachtoffer. Dergelijke informatie maakt het mogelijk om hypothesen te formuleren inzake de levensstijl, interactiestijlen, de antecedenten en de woonplaats van een persoon die een misdrijf heeft gepleegd, zo stelt het uitgangspunt. Meer inzicht in de kenmerken van de persoon van de dader kan het opsporingsonderzoek sturen (bv. het aantal mogelijke verdachten inperken) en bijdragen tot de evaluatie van potentiële verdachten.¹⁶ Ondanks dit gezamenlijke uitgangspunt verschillen de bovengenoemde strekkingen inzake dader-profielanalyse op een aantal punten. Vooraleer in een kritische bespreking op deze verschillen in te gaan, worden vooreerst de dader-profielanalyse van het FBI en deze van CANTER voorgesteld.

1. DADER-PROFIELANALYSE VOLGENS HET FBI

Het FBI stelt dat profielanalyse een beroep doet op verschillende elementen: een theoretische basis, typologie(ën) van misdadigers en een uitgebreide praktijkervaring gekoppeld aan intuïtie.¹⁷

1.1 De theoretische basis

De theoretische basis waarop het FBI steunt, kunnen we onderverdelen in drie bronnen. Het eerste steunpunt van de theoretische basis, namelijk bepaalde psychodynamische theorieën, concentreert zich op de interne emotionele psychodynamiek bij de crimineel. Volgens het FBI heeft het opmaken van psychologische

15. R. BLACKBURN, *Psychology of criminal conduct*, 1993.

16. P. VAN DEN ESHOF, J.L. JACKSON en N. NIEROP, “Profielanalyse in de Politiepraktijk”, in P.J. VAN KOPPEN, D.J. HESSING en H.F.M. CROMBAG (eds.), *Het Hart van de Zaak, Psychologie van het Recht*, Deventer, Gouda Quint, 1997, 220-241.

17. P. VAN DEN ESHOF, J.L. JACKSON en N. NIEROP, *l.c.*, 225.

profielen namelijk slechts kans tot slagen als er zicht verkregen wordt op de drijfveren en fantasieën van de dader. Deze uiten zich in een ritueel dat de dader voor, tijdens en na het delict uitvoert. De psychodynamische theorievorming biedt dit inzicht, aldus het FBI. Zo wordt onder meer gesteld dat men op basis van deze theorie een onderscheid kan maken tussen de daders die door het plegen van een misdrijf vorm geven aan een gevoel van kwaadheid en diegenen die een misdrijf plegen om hun behoefte aan macht te kunnen tentoonspreiden. Deze theorieën laten verder toe om hypothesen te formuleren over de relatie tussen de eigenschappen van de misdaad en die van de dader door middel van de mechanismen verplaatsing en compensatie. Zo wordt door het FBI onder meer een onderscheid gemaakt tussen de dader die een delict begaat om het gevoel van onmacht te verdrijven (compensatie) of de dader die zijn agressie op iemand richt die met de oorsprong ervan niets te maken heeft (verplaatsing). De tweede theoretische bron waarop het FBI zijn dader-profielanalyse steunt is de sociaal georiënteerde theorie van LEYTON die in 1983 sociale profielen van seksuele massamoordenaars opstelde. Hij benadrukt dat de karakteristieken van deze moordenaars verband houden met hun socio-economische status en hun slechte gezinssituatie. Hij gaat ervan uit dat er een verband bestaat tussen de karakteristieken van de daad en de dader omdat zij beiden verondersteld worden de reflecties te zijn van hetzelfde sociale proces van anomie en sociale ontarding. De derde bron is de theorie van de psychiater KRETCHNER die stelt dat geestelijke ziekten op specifieke leeftijden tot uiting komen en bepaalde uiterlijke kenmerken meebrengen bij de patiënt.¹⁸ Op grond van de uiterlijke kenmerken tijdens de misdaad kan een mogelijke ziekte bij de dader worden verondersteld dewelke vervolgens kan resulteren in een hypothese omtrent de leeftijd van de dader.

1.2. De gehanteerde typologie

Vanuit de theoretische basis en de ervaring werd een typologie opgesteld betreffende de daders van moord. De typologie maakt een onderscheid tussen de georganiseerde en gedisorganiseerde moordenaars. Om deze typologie te toetsen en om de meest opvallende persoonlijkheids- en gedragskenmerken van ernstige misdadigers vanuit een gedetailleerde beschrijving van de door hen gepleegde delicten samen te brengen werd een onderzoek verricht.¹⁹ DOUGLAS en RESSLER verzamelden informatie (interviews en dossierstudie) over 36 gevangengenomen seriemoordenaars. Er werden interviews afgenomen van de daders. Drie soorten informatie werden vergaard tijdens deze interviews: ten eerste informatie over de specifieke aard en de plaats van het misdrijf; ten tweede informatie over de wijze waarop het slachtoffer gekozen werd en ten derde informatie over de gedachten, de gevoelens en de beelden van de daders. De vragen werden gesteld rond de vier fasen van de moorden: de voorfase, de moord zelf, het verwijderen van het lichaam en de fase na de moord.²⁰

18. S. BOURGOIN, *Seriemoorden. Onderzoek naar de mens achter het monster*, Antwerpen, Coda, 1993, 200.

19. J.L. JACKSON en D.A. BEKERIAN, "Does offender Profiling have a role to play", in J.L. JACKSON en D.A. BEKERIAN (eds.), *Offender Profiling, Theory, Research and Practice*, Chichester, John Wiley and Sons, 1997, 5.

20. A.W. BURGESS, J. DOUGLAS en R. RESSLER, *o.c.*, 139.

Op grond van interviews met het gevangenispersoneel en dossierstudie (psychiatrische verslagen en gerechts-politionele verslagen) werd informatie verzameld over de dader en zijn achtergrond omdat men wou nagaan wat bijdroeg tot het ontwikkelen van moorddadig gedrag. Men verzamelde informatie over onder meer de sociale omgeving, familiale achtergrond, relaties met anderen als kind en seksuele ervaringen als kind en adolescent. Eveneens werd er via bovenvernoemde bronnen informatie verzameld over het slachtoffer, over de daad en over de plaats der feiten. Voor sommige variabelen waren geen data beschikbaar door de onvolledigheid van de bestanden.²¹

De 36 bestudeerde moordenaars waren samen verantwoordelijk voor 118 moorden. Het FBI benadrukt dat het niet een toevallig samengestelde groep was. Ze was ervan overtuigd dat deze 36 moordenaars, die geografisch gezien uit heel de VS kwamen, gebruikt konden worden om algemene karakteristieken van seriemoordenaars af te leiden.²²

De analyse van de gegevens kwam grotendeels neer op het structureren van de verzamelde informatie uitgaande van de idee van een verband tussen de achtergrond van een persoon en de misdaden die hij begaat. De basis voor de analyse was dat iemand die heel planmatig te werk gaat bij het plegen van een moord ook wel de rest van zijn leven goed zal organiseren. De analyse resul-

Tabel 1 De profielkarakteristieken en eigenschappen van de plaats van de feiten van de georganiseerde moordenaar

Georganiseerde moordenaar	Eigenschappen op de plaats der feiten
Hoog IQ	Misdaad is gepland
Sociaal	Slachtoffer is hem onbekend en gekozen volgens typekenmerken
Voorkeur voor hoog gekwalificeerd werk	Plaats van misdaad weerspiegelt zijn voorbereiding
Enig of oudste kind	Personalisatie van het slachtoffer
Vader met vast werk	Gecontroleerde conversatie
Weinig discipline tijdens kindertijd	Eist onderdanigheid van het slachtoffer
Zelfcontrole tijdens misdaad	Slachtoffer wordt vastgebonden
Alcoholgebruik tijdens misdaad	Agressie voor de moord
Heeft een partner	Lijken worden verborgen of begraven
Is mobiel	Lijk wordt getransporteerd
Volgt het verschijnen van de misdaad in de media	Geen wapens of sporen ter plaatse achtergelaten
Kan van werk/woonplaats veranderen	
Seksueel competent	

21. A.W. BURGESS, J. DOUGLAS en R. RESSLER, *o.c.*, 13-14.

22. A.W. BURGESS, J. DOUGLAS en R. RESSLER, *o.c.*, 13.

teerde – aldus het FBI – in een bevestiging van de categorisering (typologie) van moordenaars in georganiseerd en niet-georganiseerd en leverde een aantal specifieke karakteristieken op van moordenaars die tot een categorie behoorden (tabel 1 en 2). Naast deze classificatie rapporteert het FBI nog een hele opsomming van percentages over de achtergrond en het gedrag van de moordenaars. Zo worden bv. de problemen in de familiegeschiedenissen van de 36 moordenaars procentueel weergegeven.

Tabel 2. De profielkarakteristieken en eigenschappen op de plaats van de feiten van de niet-georganiseerde moordenaar

Niet-georganiseerde moordenaar	Eigenschappen op de plaats der feiten
Gemiddeld IQ Sociaal onvolwassen	Misdaad is spontaan Slachtoffer of plaats zijn hem bekend
Weinig gekwalificeerd werk	Plaats van misdaad is zeer wanordelijk
Bij de laatst geboren kinderen	Depersonalisatie van het slachtoffer
Vader met onstabiel werk Streng ouderlijke discipline	Minimale conversatie Slaat onmiddellijk gewelddadig toe
Angststemming tijdens misdaad Weinig alcoholgebruik tijdens misdaad	Gebruikt geen of weinig boeien Seksuele daden <i>post mortem</i>
Leeft alleen	Lijken worden open en bloot achtergelaten
Leeft en werkt in de buurt van de misdaad Is weinig geïnteresseerd in de media	Bewijsstukken en wapens ter plaatse achtergelaten Lijk wordt ter plaatse achtergelaten
Verandert niets aan levensstijl ²³	

Deze typologie werd een heel belangrijke steunpilaar voor de gehele werking van het FBI inzake dader-profielanalyse.

1.3. Ervaring en intuïtie

Tot slot stelt het FBI dat de profielanalist een “gevoel” dient te ontwikkelen voor bepaalde vormen van misdaad²⁴ en nauwlettend de plaats van de misdaad moet leren analyseren. Dit betekent dat de profielanalist heel veel gelijkaardige zaken (gelijkaardige delicten) van dichtbij dient te bestuderen. Dit is wat er bedoeld

23. A.W. BURGESS, J. DOUGLAS en R. RESSLER, *o.c.*, 122.

24. R.M. HOLMES en S.T. HOLMES, *Profiling violent crimes, An investigative tool*, Thousand Oaks, Sage Publications Inc., 1996, 7.

wordt als men spreekt over dader-profielanalyse als een kunstvorm (“It’s an art, not a science”).

2. PSYCHOLOGISCH ONDERSTEUND POLITIE-ONDERZOEK VAN CANTER

CANTER en medewerkers zijn van mening dat er algemene principes moeten worden vastgelegd, zodat niet bij elke nieuwe zaak van voorafaan gestart moet worden. CANTER wil de mengeling van ervaring en intuïtie, als basis voor een daderprofiel, vervangen door systematische studie. Enkel op die manier kan profielanalyse zich onderscheiden van astrologie en intuïtie, zo stelt hij. Het doel van de door CANTER bedoelde systematische studie is het leggen van een empirisch verband tussen twee sets van metingen of categorieën, zoals het model het voorschrijft. Bij dader-profielanalyse zal de ene set bestaan uit vaststellingen ter plaatse en de andere uit karakteristieken van de dader. Tussen deze twee sets moeten verbanden bestaan die veralgemeend kunnen worden.²⁵ Volgens CANTER heeft dader-profielanalyse geen bestaansrecht als men niet kan aantonen dat er een betrouwbare relatie bestaat tussen elementen op de plaats van de feiten en persoonsgebonden kenmerken. Met andere woorden het gedrag tijdens het delict dient veel meer een afspiegeling te zijn van persoonskenmerken dan dat het afhankelijk is van de situatie. Het hele idee van een empirisch ondersteunde aanpak van dader-profielanalyse valt of staat met deze relatie.²⁶

De algemene theoretische principes waarop CANTER steunt, zijn de principes van consistentie en specificiteit van het menselijk functioneren.²⁷

Het consistentieprincipe stelt dat een persoon zijn gedrag slechts minimaal aan de situatie zal aanpassen. Afgeleid uit dit consistentieprincipe (namelijk dat er een verband is tussen het gedrag verbonden met het delict en andere gedragingen of meerdere delicten door dezelfde persoon) stelt CANTER dat geografische patronen (bv. de afstanden die de daders afleggen tussen hun woonplaats en de plaats van het delict, en de afstanden tussen de misdrijven onderling) een belangrijke bijdrage kunnen leveren voor politionele enquêtes. De uitgangspunten van deze hypothese zijn dat een dader de gelegenheid maximaliseert en zijn risico’s zo veel mogelijk reduceert. Als we aannemen dat een crimineel een woonplaats heeft, dan zal hij ook vertrouwd zijn met de omgeving. Het is logisch dat hij een misdaad zal uitvoeren op de plaats die hij kent, waarmee hij vertrouwd is. Maar het is ook logisch dat hij de misdaad niet te kort bij zijn woonplaats zal uitvoeren om te vermijden dat hij herkend zal worden of onderwerp zal worden van een huis-aan-huis onderzoek door de politie. Het idee is dat een crimineel niet heel ver kan weggaan van zijn woonplaats zonder in onbekend gebied te komen. Als hij te ver weg is, zal hij zijn weg niet meer kennen en is het moeilijker om te ontsnappen. De afstand tussen zijn basis en zijn eerste misdaad zal door de dader gepercipieerd worden als een psychologisch veilige

25. D. CANTER, *Criminal shadows, Inside the mind of the serial killer*, London, Harper Collins Publishers, 1994, 106-107.

26. D. CANTER, *o.c.*, 106-107; D. CANTER, “Psychology of Offender Profiling”, in R. BULL en D. CARSON (eds.), *Handbook of psychology in legal contexts*, New York, Wiley, 344-355.

27. D. CANTER, *o.c.*, 40-46.

en opportune afstand, ver genoeg om veilig te zijn en kort genoeg om nog bekend te zijn met de omgeving. Na zijn eerste misdaad zal de crimineel zich bewust worden van nieuwe dreigingen voor zijn veiligheid. Als hij dezelfde mate van risico wil behouden is de buurt waarin hij zijn eerste misdaad heeft gepleegd niet langer veilig. Hij kan herkend worden, de mensen zullen meer oplettend zijn. Het is niet langer de steriele, onbezoedelde zone die het eerst was. Hij zal dus ergens anders moeten gaan, maar met dezelfde afstand tot zijn basis.

Wat waar is voor zijn tweede misdaad, is waar voor zijn derde en vierde. Hij moet dezelfde afstand bewaren t.o.v. zijn basis, maar wel in een andere richting, op een andere plaats. Als we dit zouden plaatsen op een leeg blad papier en we zetten de woonplaats van de dader in het midden dan zullen de vier misdaden zich in de vier hoeken bevinden. CANTER drukt erop dat we in werkelijkheid niet kunnen verwachten dat de misdaden zeer gelijk verspreid zijn omdat de ligging van de straten vertekeningen in het patroon zullen brengen. Eens de dader vier misdaden gepleegd heeft en wil doorgaan op dezelfde afstand van zijn woonplaats dan zal hij moeten teruggaan naar de buurt van zijn eerste misdaden. De vijfde misdaad zal dan ook tussen de twee eerste gelegen zijn.

Dit leidde tot de ontwikkeling van de cirkelhypothese²⁸ zijnde een model inzake geografische patronen bij misdaden. De hypothese houdt in dat de afstand tussen de twee misdaden die het verst van elkaar liggen, de diameter van een cirkel vormt waarin alle misdaden van één persoon kunnen ondergebracht worden. Binnen deze cirkel is bovendien ook de woonplaats van de dader te vinden, meer bepaald dicht bij het middelpunt van de cirkel.

Onder meer CANTER en LARKIN doen hiernaar dan ook een onderzoek. Eén van hun studies betrof 45 Britse mannelijke seksuele delinquenten, die op zijn minst twee seksuele misdrijven gepleegd hadden. Voor elke dader werd er, op de computer, een aparte kaart opgemaakt. Deze kaart bevatte de plaatsen waar zij hun misdaden pleegden.²⁹ Via deze geografische informatie gecombineerd met andere elementen uit het onderzoek kon de woonplaats van de dader worden voorspeld gemiddeld binnen de 3 kilometer van de effectieve woonplaats van de gevatte dader. Recenter specificeerde CANTER zijn cirkelhypothese door het maken van een onderscheid tussen de zogenaamde 'commuter' en 'marauder' waarbij deze laatste past binnen de oorspronkelijke theorie. Bij de eerste kan er geen verband gevonden worden tussen de woonplaats en de plaats van zijn delicten aangezien die zich verplaatst naar één of meerdere regio's om zijn misdaden te plegen.³⁰

CANTER besluit dat dergelijk onderzoek steun biedt voor de veronderstelling dat de manier waarop een dader zijn misdaden pleegt karakteristiek is voor het individu en terzelfdertijd een differentiatie tussen individuen mogelijk maakt.³¹

Het tweede principe waarop CANTER steunt, is het principe van de specificiteit van gedrag van mensen. De manier waarop de mens denkt, voelt en handelt is redelijk uniek en komt tot uiting in al zijn gedragingen en dus niet uitsluitend

28. D. CANTER, *o.c.*, 127-136.

29. D. CANTER en P. LARKIN, "The environmental Range of Serial Rapist", *Journal of Environmental Psychology* 1993, 13, 63-69.

30. D. CANTER en P. LARKIN, *l.c.*, 1993.

31. D. CANTER, *l.c.*, 344-355.

tijdens het plegen van een misdrijf. Misdadig gedrag wordt verder beschouwd als een interactie tussen ten minste twee mensen. Om deze reden moet misdadig gedrag ook iets zeggen over de manier waarop de dader omgaat met anderen. Gewelddadig gedrag kan vele vormen aannemen, voorafgegaan en/of gevolgd door een heel gamma van andere gedragingen. CANTER is van mening dat wanneer al deze variaties worden samengenomen, zij ons iets kunnen vertellen over het specifieke karakter van de misdadiger en zijn visie op andere mensen en de wereld om hem heen.

Dit tweede principe zorgt ervoor dat CANTER bij het opstellen van een daderprofiel ook zal zoeken naar ongewone, specifieke handelingen die bij het uitvoeren van de misdaad werden gesteld. Deze zullen immers de dader onderscheiden van andere daders. Ze zijn ontstaan door ervaringen die de dader doorheen zijn leven heeft opgedaan en geven zo zijn handelingen een specifiek karakter.³²⁻³³

CANTER stelt dat er aan elke gewelddadige handeling honderden aspecten vasthangen die in acht moeten worden genomen. CANTER probeert de achterliggende thema's die het gedrag sturen te achterhalen. Een thema is een coherente set van handelingen. In elke soort misdaad zijn er handelingen die steeds voorkomen. Zo zal bij een verkrachting het slachtoffer altijd op één of andere manier worden gemanipuleerd. Maar er zijn andere thema's die niet "gewoon" zijn voor alle verkrachtingen, bv. de manier waarop het slachtoffer overmeesterd wordt (geweld, bedreiging, ...) of de aard van de conversatie die er met het slachtoffer wordt gevoerd. Via inhoudsanalyse konden bv. voor verkrachting 57 verschillende acties worden onderscheiden bij 63 verkrachtingen. Verdere analyse inzake het samen voorkomen van gedragingen bracht aan het licht dat een subset van acties gemeenschappelijk waren aan een grote meerderheid van het seksueel geweld terwijl er eveneens aanwijzingen gevonden werden voor subsets van minder frequent voorkomende acties. Deze verschillen konden geïnterpreteerd worden als verschillen inzake de interpersoonlijke focus van het delict. Dergelijk onderzoek suggereert alvast dat er belangrijke verschillen kunnen zijn tussen de daders in termen van bv. criminogenese of hun relatie ten aanzien van vrouwen.³⁴

3. *BESPREKING*

Beide beschreven strekkingen steunen op één of meerdere theorieën inzake het menselijk functioneren. De analyse van de plaats van het delict van het FBI doet beroep op psychodynamische theorie in combinatie met de sociologische anomietheorie en de theorie van KRETCHNER inzake psychopathologie. CANTER steunt op de door hem veronderstelde basisprincipes van consistentie en specificiteit van het menselijk gedrag. De psychodynamische theorie van verplaatsing en compensatie als algemene verklaring voor crimineel gedrag wordt slechts

32. D. CANTER, *o.c.*, 339-341.

33. Buiten het FBI en CANTER zijn er nog een aantal onderzoekers die zich met dader-profielanalyse bezighouden. De belangrijkste zijn REISER, GUDJONSSON, COPSON en TURCO. Doch het begrip en de basis die zij hanteren, variëren slechts in kleine mate van datgene waar het FBI achterstaat.

34. D. CANTER en R. HERITAGE, "A multivariate model of sexual offence behaviour", *Journal of Forensic Psychiatry* 1 1989, 185-212; D. CANTER, *o.c.*, 332-338.

door heel beperkte onderzoeksgegevens ondersteund.³⁵ Bovendien is de psychodynamische theorievorming al lang niet meer de enig mogelijk relevante stroming om menselijk gedrag te verklaren. Zowel leertheoretische, humanistische als cognitief-psychologische theorieën over het menselijk functioneren kunnen ons inziens aanknopingspunten bieden voor de dader-profielanalyse. Het is alvast vanuit de beschikbare literatuur moeilijk uit te maken of en in welke mate nieuwe theorieën hun ingang gevonden hebben binnen de werking van het FBI in het kader van de analyse van de plaats van het delict. Verder blijft het leggen van verbanden tussen theorieën (i.c. classificaties) over het menselijk (dis)functioneren en crimineel gedrag een uiterst moeilijke aangelegenheid omwille van het feit dat er tot op heden geen directe evidentie is voor de wijze waarop of de mate waarin een bepaalde vorm van pathologie een bepaalde vorm van crimineel gedrag kan verklaren.³⁶ Dit is niet alleen een probleem voor de dader-profielanalyse maar tevens voor bv. de advisering van de psycholoog of psychiater inzake toerekeningsvatbaarheid of beoordeling van gevaarlijkheid. De theorie van LEYTON stelde dat daders van (seriële seksuele) moorden veelal uit de lagere sociaal-economische milieus afkomstig waren. Het probleem van deze stelling voor het opstellen van een daderprofiel is dat de meeste daders van deze vorm van delinquentie uit dezelfde sociaal-economische milieus komen, en dat het moeilijk zal worden om een verschil tussen hen te zien (en dus moeilijk om het aantal potentiële daders sterk in te perken) in termen van deze karakteristieken. Hier kan wel de nuance gelegd worden dat recent onderzoek een verschil inzake socio-economische karakteristieken van daders reveleerde naargelang het soort misdrijf (bv. geweld versus fraude).³⁷ Wellicht is de meest basale kritiek nog het feit dat het FBI uit verschillende theorieën mogelijk bruikbare ankerpunten oppikte, zonder te pogen deze te integreren of duidelijk te maken welke het precieze verband was tussen de theorie en het door hen gemaakte onderscheid tussen georganiseerde en gedisorganiseerde moordenaars. Het niveau van het gebruik van de theorie overschrijdt in feite niet veel verder het lekengebruik van de theorie.

Het zal duidelijk zijn uit het voorgaande dat de theorie van CANTER het meest specifiek aansluit op de dader-profielanalyse. De theorie is namelijk ontwikkeld in functie van de dader-profielanalyse. Zijn opzet om algemene principes vast te leggen (dit is veronderstellingen te formuleren en deze ook empirisch te toetsen) is zeer waardevol. Dat het geen eenvoudige zaak is en dat er op dat vlak nog heel wat werk kan worden verricht is echter ook duidelijk.

Het FBI steunt eveneens op een typologie van daders. Zoals hoger reeds aangestipt is de aansluiting tussen de theorie en de typologie onduidelijk. De vooropgestelde globale indeling werd *grosso modo* teruggevonden (en uitgebreid) in het onderzoek van 36 seriemoordenaars door het FBI uitgevoerd. Er werden desalniettemin eveneens heel wat overlappingen tussen de categorieën geconstateerd. Of er op grond van het verzamelde materiaal andere indelingen mogelijk

35. G.M. STEPHENSON, *The psychology of criminal justice*, Oxford, Blackwell, 1992.

36. A.W.M. MOOIJ, "Forensische Psychiatrie", in W. VANDEREYCKEN, C.A.L. HOOGDUIN en P.M.G. EMMELKAMP (red.), *Handboek psychopathologie, deel 2*, Houten, Bohn Stafleu Van Loghum, 1991, 221-232.

37. D. CANTER, *l.c.*, 343-355.

waren, is niet duidelijk. Hoe men precies te werk is gegaan bij de analyse van de gegevens evenmin. Dergelijke omissies bedreigen een gefundeerd oordeel over de betrouwbaarheid van de studie. Bovendien werden de kenmerken die samenhangen met de typologie sterk uitgebreid door het onderzoek doch werden er geen aanwijzingen gevonden in de literatuur waaruit bleek dat deze nieuwe uitgebreide typologie aan empirisch onderzoek werd onderworpen. Dit werpt terecht vragen op inzake de validiteit van de typologie. Verder is de interpretatie van de gerapporteerde numerieke data (frequenties en percentages) over karakteristieken uit de voorgeschiedenis van de delinquenten moeilijk aangezien geen enkele publicatie van het FBI vermeldt wat het relatieve aandeel was van de onderzochte moordenaars ten aanzien van het totaal aantal moordenaars op dat ogenblik. Tenslotte laat de duidelijkheid inzake rapportering van numerieke gegevens op een aantal plaatsen echt te wensen over.³⁸

Alhoewel er terechte kritiek op de methode bij het tot stand komen van de typologie van seriemoordenaars kan worden geuit alsook op de gerapporteerde cijfergegevens, dient gesteld dat het een interessante poging was die in zijn tijd moet worden gesitueerd. De literatuur leert ons dat er inmiddels heel wat dader-typologieën circuleren en dit voor een waaier van delicten.³⁹ De meeste van deze typologieën zijn klinisch van aard. Ze komen tot stand via een minder of meer gesystematiseerde categorisering van klinische observaties. Tot op heden ontbreekt echter een gefundeerde empirische basis voor de meeste van deze typologieën en de categorieën binnen de typologie vertonen serieuze overlappings.⁴⁰

De verschillende strekkingen doen beroep op extrapolitionele deskundigheid. De strekkingen verschillen voor wat de variëteit aan forensische wetenschappen betreft waarop beroep wordt gedaan, voor wat betreft de relatie van deze externe deskundigen tot het politieapparaat en voor wat de vorming van de daderprofielanalist betreft. Uit de workshops die het FBI organiseert blijkt dat het opstellen van een profiel geruggesteund wordt door een waaier van forensische wetenschappen. De stroming die rond CANTER ontstond, steunt voornamelijk op de inbreng van de gedragswetenschapper. Verder zijn de deskundigen waarop beroep wordt gedaan door FBI gerechtsdeskundigen of ze maken deel uit van een eenheid van de federale politie zelf. Aan de andere kant van het continuum vinden we bij de klinische evaluatie eveneens gelegenheidsdeskundigen waarop een lokaal rechteam sporadisch beroep doet en waarbij het profiel in een aantal gevallen enkel mondeling wordt doorgegeven en als dusdanig geen neerslag vindt in het opsporingsdossier. Ten slotte verschilt de basisvorming van de analist. Bij het psychologisch ondersteund politie-onderzoek van CANTER is de analist een wetenschappelijk gevormd psycholoog, bij de klinische evaluatie een psychiater of psycholoog of in een aantal gevallen zelfs iemand die helemaal geen gedragswetenschappen studeerde (bv. iemand met (vermeende) paranor-

38. E. DUCHATEAU, *Offender profiling: Literatuurstudie*, Licentiaatsverhandeling Criminologische Wetenschappen, Leuven, KULeuven.

39. Zie o.m. R. BLACKBURN, *The psychology of criminal conduct*, 1993; R.A. KNIGHT en R.A. PRENTKY, "The developmental antecedents and adult adaptations of rapist subtypes", *Criminal justice and behaviour* 1987, 14 (4), 403-426.

40. R. BLACKBURN, *o.c.*, 1993.

male gaven). Nadeel is dat betrokkenen zelden een extensieve ervaring hebben met (dergelijke) politionele onderzoeken en in een aantal gevallen ook weinig ervaring en kennis hebben van de forensische toepassingen van hun eigen discipline. Hun medewerking aan politioneel onderzoek is eerder sporadisch waardoor een gedegen ervaring ontbreekt. Bij het FBI kan de vorming van de analist gedragswetenschappelijk zijn of politioneel en hij/zij maakt deel uit van een politiekorps.

Tot slot kunnen we kort zijn inzake het onderzoek naar de effectiviteit van de dader-profielanalyse. Een empirisch antwoord op deze vraag kan immers niet worden gegeven. Systematisch onderzoek ontbreekt. Dit heeft onder meer tot gevolg dat het aanwenden van de techniek van de dader-profielanalyse in de praktijk sterk afhankelijk blijft van de mate van geloof dat er aan de effectiviteit wordt gehecht door politieoversten, magistraten, een bepaald onderzoeksteam of een bepaalde rechercheur.

Besluit

De methode van het FBI bestaat uit een voornamelijk door ervaren politiemensen gestuurde en in een aantal gevallen multidisciplinaire analyse van de plaats van het delict. Ervaring en intuïtie spelen hierbij een grote rol naast de typologie (georganiseerd versus niet-georganiseerd in het geval van seriemoord). Door CANTER wordt het psychologisch ondersteunde politie-onderzoek gepromoot. De methode van CANTER probeert zich in te schrijven in de traditie van de wetenschappelijke psychologie. Het gaat over de mogelijkheid om psychologische theorieën op te bouwen die aanduiden hoe en waarom variaties in crimineel gedrag voorkomen. Het grootste verschil tussen CANTER en het FBI is dan ook de mate van het zoeken naar, de ontwikkeling en de toetsing van een specifieke psychologische theorie die zo goed mogelijk aansluit bij het domein en de rigoureuze keuze voor de uitbouw van een wetenschappelijke basis.

De klinische evaluatie en de technieken aangewend door het FBI hebben ongetwijfeld een grote bijdrage geleverd ter bevordering van de dader-profielanalyse. Hun belangrijkste zwakte is echter het gebrek aan inspanningen om het handelen rigoureus methodisch te onderbouwen. Zij beroepen zich op hun opgedane kennis in de gedragswetenschappen of op hun jarenlange ervaring, op de informatie die zij gehaald hebben uit de interviews met de veroordeelde verkrachters en moordenaars en op intuïtie. Dit is een goede basis in het beginstadium van een nieuwe techniek, maar het mag hier niet bij blijven.

CANTER besteedt wel aandacht aan algemene principes die kunnen worden toegepast op verschillende zaken maar dreigt hierbij soms de specificiteit en de complexiteit van crimineel gedrag uit het oog te verliezen.

Alhoewel uit de literatuur blijkt dat de verschillende strekkingen elkaar vaak bekampen, lijkt dit ons inziens onnodig. Het politioneel onderzoek is in sterke mate gericht op informatieverzameling. Dader-profielanalyse in het bijzonder is een activiteit gericht op het verzamelen van gevals specifieke kennis of informatie ten behoeve van de oplossing van een probleem (een onopgelost delict, een aan de gang zijnde gijzeling of ontvoering, voorbereiding en bijsturing van het verhoor). Een dergelijke activiteit is in het algemeen te omschrijven als diagnosti-

sche activiteit.⁴¹ De bedoeling van het politieel onderzoek is immers een welbepaald probleem op te lossen en niet om generaliseerbare kennis te verzamelen. Dit neemt niet weg dat bij de uitvoering van de dader-profielanalyse een beroep kan gedaan worden op wetenschappelijke kennis. Indien men de dader-profielanalyse opvat als diagnostische activiteit kunnen de voor het domein specifieke theorieontwikkeling en -toetsing van CANTER, alsook de onderzoekservaringen van het FBI bijdragen tot een pragmatische actie met als doel een probleem op te lossen. Dader-profielanalyse definiëren als diagnostische activiteit is echter geen vrijbrief. Immers diagnostische activiteit moet voldoen aan de eisen van betrouwbaarheid en validiteit. Dit betekent dat de gedachtengang die door de analist gevolgd wordt, geëxpliciteerd moet worden (zijn werkwijze m.a.w. transparant dient te zijn) en dat de interpretatie van gegevens zo dicht mogelijk moet aansluiten bij de gegevens zelf. Het niet-rigoreus nastreven van deze kwaliteitseisen is zeker één van de redenen waarom het onderzoek naar de effectiviteit van de dader-profielanalyse zeer moeilijk is en mede een reden waarom er tot op heden nog geen systematisch onderzoek kon plaatsvinden.⁴²⁻⁴³ De uitbreiding van het politie-instrumentarium kan op zich worden toegejuicht. Wil dader-profielanalyse echter als één van de vele instrumenten van het politieel onderzoek een waardige plaats veroveren dan dienen de uitvoerders ervan alvast inzicht te verschaffen in de wijze waarop ze de techniek aanwenden. Indien aan deze voorwaarde wordt voldaan dan is de minimumvoorwaarde voldaan om deze methode te verantwoorden. Immers indien men in de praktijk enkel die methoden zou mogen gebruiken waarvoor er op dit moment voldoende eenduidige empirische evidentie bestaat dan staan de politiemensen vaak met lege handen. Naast de geslotenheid van het politieapparaat dient gezegd dat de interesse van de wetenschap in het algemeen en de gedragswetenschappen in het bijzonder voor het politiewerk slechts gedurende het voorbije decennium stilaan op gang komt. En dit systematische onderzoek naar de basisprincipes, de concrete uitvoering en de resultaten is zeker nodig om de techniek van een stevige worteling te voorzien.

41. P. DE BOECK, "De basisactiviteiten in de diagnostiek", *Diagnostiekwijzer* 1995, 1, 13-24.

42. R. BLACKBURN, "Forensic Psychology and the offender", in R. BLACKBURN (ed.), *The Psychology of criminal conduct, Theory, Research and Practice*, New York, John Wiley and Sons, 1993, 312; T.H. BLAU, "Psychological Profiling", in T.H. BLAU (ed.), *Psychological Services for Law Enforcement*, New York, John Wiley and Sons, 1994, 237; P. VAN DEN ESHOF, J.L. JACKSON en N. NIEROP, "Profielanalyse in de politiepraktijk", in P.J. VAN KOPPEN, D.J. HESSING en H.F.M. CROMBAG (eds.), *Het Hart van de Zaak, Psychologie van het Recht*, Deventer, Gouda Quint, 1997, 228.

43. In het kielzog van de dader-profielanalyse kan men ook verwijzen naar computerprogramma's als VICAP (Violent Criminal Apprehension Program) en VICLAS (Violent Criminal Linkage System) systeem. Op het VICAP-systeem, waarmee het FBI werkt, worden een aantal kritieken geuit. De grootste beperking van dit systeem is dat de database beperkt blijft tot geweldsmisdrijven, voornamelijk moordzaken. Seksuele misdrijven blijven buiten beschouwing. Men kan dus niet afleiden of gegevens van een seksuele moord overeenkomen met gegevens van een opgeloste verkrachtingszaak. Een poging om dit tekort te compenseren is het VICLAS-systeem. Het bestand bezit categorieën voor zowel moorden als misdrijven en langdurige verdwijningen. Dit programma is in staat om verkrachtingen onderling en met moorden te vergelijken. Eveneens kunnen verdwijningen vergeleken worden met moorden. Dit systeem wordt in Canada toegepast, kreeg tijdelijk ook hier in België ingang maar is inmiddels weer verlaten na negatief advies van de commissie ter bescherming van de private levenssfeer.

Bibliografie

BOEKEN EN VERZAMELWERKEN

- ALISON, L.J. en CANTER, D.V. (eds.), *Criminal detection and the psychology of crime*, Vermont, Ashgate Publishing Company, 1997, 539 p.
- BECK, A.T. *Cognitive therapy and the emotional disorders*, New York, International University Press, 1976, 356 p.
- BECK, A.T., en FREEMAN, A. e.a., *Cognitive therapy of personality disorders*, New York, Guilford Press, 1990, 396 p.
- BLACKBURN, R., *The psychology of criminal conduct, Theory, Research and Practice*, New York, John Wiley and Sons, 1993, 496 p.
- BLAU, T.H. (ed.), *Psychological Services for Law Enforcement*, New York, John Wiley and Sons, 1994, 274 p.
- BÖGELS, S. en ARNST, A., "Persoonlijkheidsstoornissen", in VANDERREYCKEN W., HOOGDUIN, C.A.L. en EMMELKAMP, P.M.G. (eds.), *Handboek psychopathologie deel 3*, Houten, Bohn Stafleu Van Loghum, 1996, 242-246.
- BOURGOIN, S., *Seriemoorden. Onderzoek naar de mens achter het monster*, Antwerpen, Coda, 1993, 279 p.
- BRITTON, P., *De Puzzelaar*, Amsterdam, J.M. Meulenhof b.v., 1997, 478 p.
- BULL, R. en CARSON, D. (eds.), *Handbook of Psychology in legal context*, Chichester, John Wiley and Sons, 1995, 355 p.
- BURGESS, A.W., DOUGLAS, J. en RESSLER, R., *Sexual homicide: Patterns and Motives*, New York, Lexington Books, 1988, 230 p.
- CANTER, D., *Criminal shadows; Inside the mind of the serial killer*, London, Harper Collins Publishers, 1995, 412 p.
- CANTER, D. en LARKIN, P., "The environmental range of serial rapists." *Journal of Environmental Psychology*, 13, 1993, 63-69.
- CORNISH, D.B. en CLARKE, R.V. (eds.), *The reasoning Criminal: Rational Choice Perspectives on Offending*, New York, Springer-Verlag, 1986, 71 p.
- DIARMUID, J., *Het FBI, een fascinerende blik achter de schermen*, Amsterdam, Luitingh b.v., 1995, 415 p.

- DIETZ, P.E., "Sex offender profiling by the FBI: A preliminary conceptual model", in *Clinical Criminology*, eds. M.H. BEN-ARON, S.J. HUCHER en C.D. WEBSTER, M&M Graphics, Toronto, 1985, 207-219.
- DOUGLAS, J. en OLSHAKER, M., *De Geest van het Beest*, New York, Scribner, 1997, 396 p.
- DOUGLAS, J. en OLSHAKER, M., *Mindhunter*, New York, Scribner, 1995, 415 p.
- ECK, J.E. en WEISBURD, D. (eds.), *Crime and Place*, New York, Criminal Justice Press, 1995, 235 p.
- HOLMES, R.M. en HOLMES, S.T., *Profiling violent crimes; An investigative Tool*, Thousand Oaks, Sage Publications Inc., 1996, 208 p.
- HUTSEBAUT, C., *Kinderen houden niet van krokodillen*, Berchem, EPO, 1997, 276 p.
- JACKSON, J.L. en BEKERIAN, D.A. (eds.), *Offender profiling, Theory, Research and Practice*, Chichester, John Wiley and Sons, 1997, 239 p.
- KLEEMANS, E.R., *Strategische misdaadanalyse en stedelijke criminaliteit*, Enschede, Internationaal Politie-instituut Twente, 1996, 291 p.
- KURKE, M.I. en SCRIVNER, E.M. (eds.), *Police Psychology into the 21st Century*, New Jersey, Lawrence Erlbauw associates publishers, 1995, 531 p.
- LECOMPTE, E., *Ritueel misbruik van kinderen*, Leuven, Van Halewyck, 1997, 299 p.
- RESSLER, R. en SHACHTMAN, T., *De jacht op de seriemoordenaar*, Amsterdam, J.M. Meulenhof b.v., 1996, 328 p.
- RESSLER, R. en SHACHTMAN, T., *In de huid van de seriemoordenaar*, Amsterdam, J.M. Meulenhof b.v., 1997, 298 p.
- STEPHENSON, G.M., *The psychology of criminal justice*, Oxford, Blackwell.
- VAN KOPPEN, P.J., HESSING, D.J. en CROMBAG, H.F.M. (eds.), *Het Hart van de Zaak, Psychologie van het Recht*, Deventer, Gouda Quint, 1997, 806 p.
- WILSON, C. en SEAMAN, D., *De seriemoordenaars, een onderzoek naar de psychologie van de criminele geest*, Rijswijk, Elmar b.v., 1990, 343 p.

TIJDSCHRIFTBIJDRAGEN

- CANTER, D. en HERITAGE, R., "A Multivariate Model of Sexual Offence Behavior: Developments in Offender Profiling", *Journal of Forensic Psychiatry* 1990, 185-212.
- CANTER, D. en LARKIN, P., "Environmental Range of Serial Rapists", *Journal of Environmental Psychology* 1993, 63-69.
- CRANDON, L., "Psychology's Progress", *Policing Today* 1996, 10-13.
- DE BOECK, P., "De basisactiviteiten in de diagnostiek", *Diagnostiekwijzer* 1995, 1, 13-24.
- HIRSCHFIELD, A. en BOWERS, K.J., "The development of a social, demographic and land use profiler for areas of high crime", *British Journal of Criminology* 1997, 103-120.
- SMITH, B.L. en MORGAN, K.D., "Terrorists Right and Left: Empirical issues in profiling American terrorists", *Studies in conflict and terrorism* 1994, 39-57.
- SPARROW, M.K., "The application of Network Analysis to Criminal Intelligence: An assessment of the Prospects", *Social Networks* 1991, 251-274.
- TURCO, R.N., "Psychological Profiling", *The International Journal of offender Therapy and Comparative Criminology* 1990, 147-154.
- WARREN, J.I., HAZELWOOD, R.R. en DIETZ, P.E., "The sexual sadistic serial killer", *J. Forensic Sci.* 1996, 970-974.
- WISEMAN, R., WEST, D. en STEMMAN, R., "Psychic Crime Detectives: A New Test for Measuring Their Successes and Failures", *Skeptical Inquirer* 1996, 20, 38-40, 58.

GRIJZE LITERATUUR

- DE NIJS, E., *Cursus Operationele Misdrijfanalyse*, onuitg., Brussel, 1997.
- DE WIEST, H., *Samenvatting Seminarie Roy Hazelwood: The sexually violent offender*, onuitg., Sint-Pieters-Woluwe, 1997.
- HUTSEBAUT, C., *Persknipsels*, onuitg., I.C.M.A.C. v.z.w., Brussel, 1997.
- VAN DER GUCHT, T., *Politonele Typologie van Pedoseksuele Misdrijven: Een beschrijvend onderzoek betreffende de preferentiële pedoseksueel gekaderd binnen de benadering van de profielanalyse*, onuitg., Licentiaatsthesis, Vrije Universiteit Brussel, 1997, 143 p.